

GLEDALIŠČE

THORNTON WILDER, NAŠE MESTO*

Wilderjevo »Naše mesto« je ena onih, v Ameriki zelo priljubljenih dram, ki jih v Evropi imenujemo ganljivke. Dobrotni družinski svet na odru in drobne in dobrotne ljudi v tem svetu tepejo razne melodramske usode, ki jih je pogosto kriva družba, kar pa se nikoli ne pove na glas, včasih tudi sam ljubi bog, kar pa ostane na odru še celo anonimno.

In vendar je to Wilderjevo delo vzlic svoji ganljivi dobrotnosti izredno ljubeznivo ne samo zaradi svoje poetične preproščine, s katero je pisano, marveč tudi zaradi svoje odrske mikavnosti, zaradi svojih nenavadnih odrskih prijemov, ki sicer niso popolnoma novi, saj spominjajo na Pirandella, pa tudi na staro kitajsko simbolno obredno gledališče, ki pa po svoji spretni sestavi in aranžmaju vendarle delajo vtis odrske novosti in kar je nemara še bolj važno, dajejo tej že obrabljeni dramski zvrsti novo moralno podobo, podobo *ironične* ganljivke.

Svet, ki nastopa v tem delu, je zares hudo droben svet, za ameriške razmere naravnost smešno majhno mesto z dva tisoč šest sto prebivalci in da bi bila njegova podoba še bolj idilična, je pomaknjen čas dejanja za pol stoletja nazaj (delo je pisano 1941), v dobo, ko so tudi še v Ameriki po manjših mestih vozili s konjsko vprego in se je odvijal v njih dnevni čas z lagodnostjo podeželske ure. V tem mestecu brez industrije, toda s sedmimi verskimi občini, žive sami dobrotni in pridni ljudje, dr. Gibbs, mestni zdravnik, njegova žena in njuna otroka George in Rebeca. V hiši nasproti pa gospod Webb, izdajatelj časnika »Straže«, ki izhaja dvakrat na teden, gospa Webbova in njuna otroka Emily in Wally. Poleg njih so tu še manj važne osebe, ki ustvarjajo krajevno barvo, raznašalec časopisov Joe Crowell, mlekar Howie Newsome, mestni policaj Warren in zapiti organist Simon Stimson.

Vsako dejanje nam pokaže po en dan življenja malega mesta z vsemi nadrobniimi banalnostmi vsakdanjega dne: Gospa Gibbsova pripravlja zajtrk, budi svoje otroke za v šolo, obira s sosedo gospo Webbovo fižol, pripravlja kosilo itd. In gospod Gibbs se vrača v sivem jutru iz mesta od porodnice, v naglici pomalica in hiti k svojim bolnikom, gospod Webb odhaja v svojo redakcijo in se vrača domov, poučuje občinstvo o administrativnem ustroju mesta, klepeta z vsemi omenjenimi o vsakdanjih rečeh in vsi skupaj klepetajo z raznašalcem časopisov in mlekarjem, ki prihajata v hišo. Skratka, precej poniglava, malomestna idila, ki je v evropski literaturi navadno predmet satire, tu pa je prikazana z neko obredno slovesnostjo, ki preseneča. In dramski zapletek? Zapletek bi mogel biti ljubezen obeh otrok, Gibbsovega Georga in Webbove Emily, ki se bosta, kakor pribito, po svoji volji in volji staršev, po dokončani srednji šoli vzela, kar se tudi zgodi v predzadnjem dejanju. Toda ali je ta v drami vseskoz naravni, brez zaprek se odvijajoči dogodek sploh dramski zaplet, konflikt, ako med obema mladima sploh ni sporov in jih zaradi dobrotnosti ljudi v Grover's Cornesu tudi biti ne more? V odmoru pred zadnjim dejanjem si občinstvo zaman beli glavo, kako se bo delo za-

* Uprizoritev ljubljanske Drame. Režija: Slavko Jan, scena: ing. arch. Ernest Franz.

ključilo, ko pa se je avtor v razvijanju svojega dejanja očitno hoté odpovedal uporabi slehernih nasprotij, konfliktov, kontrastov, skratka vsega, kar ustvarja na odru dramatično napetost. Toda prav to napeto razmišljanje gledalcev, kako se bo to nenavadno delo izteklo, spada očitno k posebnostim avtorjeve dramaturgije.

Prizorišče tega napeto pričakovanega zadnjega dejanja je vesel, prisojen vrh nad mestom, kjer je pokopališče. Ob grobovih zdé preminuli Grover's Corners, med mnogimi tudi naši znanci iz prejšnjih dejanj: zapiti organist Stimson, ki se je v obupu obesil, gospa Gibbsova, ki je umrla pred leti za pljučnico na nekem potovanju in njena mlada snaha Emily, ki je pred kratkim umrla na porodu. Razen večno zagrenjenega organista so vsi pokojniki tudi zdaj po smrti spokojno zadovoljni s svojim stanjem, kakor so bili nekdaj za življenja, pravzaprav so na tem veselem, sončnem griču še bolj zadovoljni. »vsi so veseli, da so na tako lepem kraju« in polagoma se jih vzlic obiskom živih iz mesta loteva ravnodušnost do vsega, kar je v zvezi z mestom spodaj. Samo Emily, ki je šele pred nedavnim mlada in tako nenadoma umrla, bi hotela za hip pogledati dol, samo ona še občuti domotožje po življenju, ko pravi: »Ali sploh kdo od ljudi občuti življenje tedaj, ko še živi, sleherno, vsako sekundo?« In avtor ji odgovarja: »Ne, nemara samo pesniki, ti že nekoliko.«

Gospa Gibbsova pa svari nemirno Emily pred obiskom mesta, pred povratkom v življenje. Spomini živih na mrtve ugašajo dan za dnevom in z njimi vzporedno ugaša tudi želja pokojnih vrniti se mednje. Vrnitev nazaj, čeprav samo za hip, bi Emily razočarala. Spodaj ne bi več našla mesta, kakršnega je ona živela od svojih otroških let pa do poroke. Ta svet odmira in spodaj je ne bi več spoznali takšne, kakršna je bila in ona ne bi več v njih spoznala same sebe. Bolje je, da ostane tu, na pokopališču, tu je lepo, tu je spokojno.

V čem je pravzaprav morala tega dela? V propagandi za Žale, v oznanjanju onstranskega blagra, v spoznanju, da je »srečen le ta, kdor z Bogomilo up sreče onstran groba v prsih hrani«, kakor pravi naš Prešeren? Ne, Wilder ljubi življenje in je hkrati dobrotno ironičen do življenja, ki ga živimo. Namerno je naslikal dobrotno idilo življenja, o kateri ve, da ni resnična, saj ljudje ne žive brez trenj, nasprotij, boja. Ta idila je iz željá porojena, mamljiva in varljiva iluzija življenja in celo ta imaginarna idila ima v sebi negativne elemente resničnega življenja. Vsi ti ljudje iz Grover's Corners živijo pravzaprav zunaj sebe, v predmetih vsakdanjega dneva, v svojih vsakdanjih opravilih in službi kakor dr. Gibbs in gospod Webb, v gospodinjskih opravkih kakor njuni ženi, ne živijo pa svojega življenja. Ali ne pravi pokojna Emily s solzami v očeh: »Ali sploh kdo od ljudi občuti življenje, tedaj ko ga živi?« Ali so vsi ljudje tega mesta zadovoljni s tem življenjem mimo samega sebe? Gospa Gibbs v prvem dejanju izpove gospe Webbovi svoje tiho, skrito hrepenenje, ko namerava prodati svoje staro komodo za tri sto petdeset dolarjev in s tem denarjem oditi s svojim možem na potovanje, v Francijo, v Pariz: »Človek bi moral enkrat v življenju, preden umre, videti deželo, kjer ne govore in mislijo samo po angleško in tega niti ne marajo.« Drugi, ki se počuti še manj zadovoljnega v tem mestu, je organist Stimson, ki ima očitno večje duhovne zahteve in ga Grover's Corners ubija. Avtor pravi o njem na režiserjeva usta: »Nekateri ljudje pač niso za življenje v majhnem mestu.«

To je avtorjeva kritika, avtorjev razumski odnos do svoje idile, zasnovane iz mladostnih čustvenih spominov. In tako razvija avtor svoje delo v dveh ravneh, po ravni idile Grover's Cornersa in po ravni rušeče ironije, s katero po osebi režiserja trga, prekinja, ironično komentira to idilo. V tej dvojnosti idiličnega sveta in ironičnega razuma, ironičnega komentarja, je tudi dramski živec te igre, njena dramatičnost, ki je dramatičnost nenehnega niza kontrastov. Za ustvarjanje teh kontrastov, katerih namen je rušiti iluzijo idile, je uporabil avtor prijeme starega kitajskega gledališča, ki ga je spoznal za svojega bivanja na Kitajskem. Vodja igre, ki je hkrati igralec nekaterih vlog v igri, ob začetku odpre igro, pove njeno razpostavo in nato kliče na oder in z njega odslavlja posamezne igralce, katerih značaj in igro s podtekstno ironijo nenehno komentira. In da bi bila irealnost idiličnega dejanja na odru še bolj očitna, igrajo njegovi igralci kretnje določenih opravič brez revkizitov, kakor je to običaj v kitajskem simbolnoobrednem gledališču.

V drugem dejanju pravi avtor na usta ene svojih oseb: »Tako je, kakor pravi neki pesnik iz Srednjega Zahoda: »Ljubi življenje, da boš lahko živel in živi, da boš lahko ljubil življenje ... To se pravi *circulus vitiosus*.« Ta *circulus vitiosus* — optimizem zaradi življenja in življenje zaradi optimizma, pa se da po Wilderju prenašati samo z ljubeznivo ironično filozofijo, in to nam je Wilder pokazal v svoji ironični ganljivki »Naše mesto«.

Delo je zrežiral profesor Slavko Jan z občutkom za njegovo iluzijsko podobo. Dobre karakterne like, toda brez oznake njihove zgolj iluzijske resničnosti so igrali Lojze Potokar kot dr. Gibbs, Mihaela Šaričeva kot gospa Gibbsova, Mihaela Novakova kot Emily, Drago Makuc kot George, Ivan Jerman kot gospod Webb. Gospo Webbovo je igrala Vida Levstikova, Newsoma A. Homar, Stimsona Maks Furijan, Joea Crowella Dušan Škedl, Rebeco Majda Potokarjeva, Willarda Lojze Drenovec, Soamesovo Vida Juvanova, Warrena Bert Sotlar, Sama Craigha Jurij Souček in Joea Stoddarda Stane Česnik.

Režiserja si je zamislil Slavko Jan kot pastorsko priljudnega in gladkega posredovalca; verjetno bi si ga avtor želel z ostrejšim profilom, saj je ta oseba nosilec vseh kontrastov, s katerimi avtor hoté ruši svojo preljubeznivo naslikano idilo življenja.

Vladimir Kralj

ANTON PAVLOVIČ ČEHOV, TRI SESTRE*

»Tri sestre« je Čehov sam imenoval komedijo, ne dramo, česar zapadna režija dolgo ni mogla razumeti. Seveda je to komedija posebne vrste, komedija s tragičnimi poudarki in svojevrstno dialektično dramaturgijo nenehnih kontrastov, ki rušijo slovesno površino svoje zgodbe o propadanju izobraženstva v nekdanj gluhih ruski provinci.

Dialektično dramaturgijo nenehnih kontrastov nahajamo že dolgo pred Čehovom, pri Victorju Hugoju, v njegovi teoriji mešanja sublimnega in grotesknega v drami in Victor Hugo je dal tudi psihološko razlago svojega grotesknega elementa, ko je v predgovoru h »Cromwellu« govoril o »le bête« v človeku, o onem večnem pubertetnem porogljivcu v nas, ki se spakuje ob belem dnevu, ob najbolj resnih prilikah življenja. Victorju Hugoju je bil

* Uprizoritev ljubljanske Drame. Režija: ing. arch. V. Molka, scena: Vladimir Rijavec.